

संस्कृतस्य पाठ्यक्रमः

पूर्णांकाः-50

कक्षा-षष्ठम्-अष्टम्

1 अपठित अवबोधनम्	10 अंकाः
2 रचनात्मकं कार्यम्	5 अंकाः
3 प्रश्नोत्तरं	5 अंकाः
4 अनुप्रयुक्त- व्याकरणम्	30 अंकाः

दिल्ली पब्लिक स्कूल, बहादुरगढ़

सत्र - 2016-17

पूर्णांक - 90

संस्कृत अर्द्धवार्षिक प्रश्न पत्र का प्रारूप

अवधि-3घंटे

कक्षा -छह

सामान्य निर्देश :- कार्य सफाई से ध्यानपूर्वक करें।

सभी प्रश्नों के उत्तर अनिवार्य है।

प्र01 अधोलिखितानाम् शब्दान् अर्थाः लिखतः-

5

पवनः, कपोतः, क्रीडतः, खगः, शनैः

प्र02 अधोलिखितानाम् हिन्द्याम् अनुवादं कुरुत-

5

(क) अहं रेलयानम् अस्ति।

(ख) यूयं शीघ्रं चलथ।

(ग) अधुना अहं श्रेष्ठम्।

(घ) वयं सर्वे विज्ञान-आविष्काराः स्मः।

(ङ) वयं सर्वे श्रेष्ठाः स्मः।

प्र०३ अधोलिखितानाम् समुचितं मेलनं कुरुत-

3

(क) गांधीजयन्ती	जूनमासस्य पंचमदिनांके
(ख) गणतन्त्रदिवसः	नवम्बरमासस्य चतुर्दशदिनांके
(ग) स्वतन्त्रतादिवसः	अक्टूबरमासस्य द्वितीयदिनांके
(घ) अम्बेडकरजयन्ती	जनवरीमासस्य षड्विंशतिःदिनांके
(ङ) बालदिवसः	अगस्तमासस्य पंचदशदिनांके
(च) पर्यावरण-दिवसः	अप्रैलमासस्य चतुर्दशदिनांके

प्र०४ प्रदत्तवाक्यानि कः वदति इति लिखत-

5

- (क) मम रुपं मनोहरम् ।
(ख) मधुरं मम गीतम् अस्ति ।
(ग) मम पक्षाः श्वेताः भवन्ति ।
(घ) सर्पः मम भोजनं अस्ति ।
(ङ) अहं गृहपक्षी अस्मि ।

प्र०५ लृट्लकारे अधोलिखितानि वाक्यानि परिवर्तयत-

4

- (क) बालः क्रीडति ।
(ख) मृगौ धावतः ।
(ग) खगाः कूजन्ति ।
(घ) सा नमति ।

प्र06 सर्वनामशब्दान् बहुवचने परिवर्तयत-

4

(क) मम देशः भारतवर्षः।

(ख) आवयोः नृत्यामः।

(ग) अहं राष्ट्रियपक्षी मयूरः।

(घ) तव गीतं मधुरं भवति।

प्र07 उचितयर्वनामपदैः रिक्तस्थानानि पूर्यत-

5

लिङ्गम्	एतत्			तत्		
	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
पु०	एषः	.....	.....	.....	तौ	.....
स्त्री०	.....	एते	.....	.....	.....	सा
नपुं०	.....	.....	एतानि	.....	.....	.....

प्र08 व्यजनैः सह स्वरान् योजयत-

5

(क) क्+आ=

(ख) द्+य्+आ=

(ग) ल्+ऐ=

(घ) ट्+ऊ=

(ङ) क्+ष्+अ=

प्र09 वर्ण-संयोजनं वर्ण-विन्यासं च कुरुत-

4

(क) .....+.....+.....+.....+.....= विद्या

(ख) .....+.....+.....+.....+.....+.....+.....=भ्रातारः

(ग) क्+ऋ+ष्+अ+क्+अ=

(घ) प्+उ+ष्+प्+अ+म्=

प्र010 वचनानुसारेण रिक्तस्थानानि पूर्यत-

4

बिडालाः, निर्झरैः, प्रकाशः, समुद्रः, पात्राः, हंसौ, मेघाः, शुक्रौ

एकवचन	द्विवचन	बहुवचन

प्र011 निम्नलिखित क्रियाओं की धातुएँ लिखो।

2

मिलति, अस्ति, करोति, यच्छति

प्र012 निम्न परिवर्तनीय धातुओं के प्रथम पुरुष के रूप उदाहरण के अनुसार

लिखिए।

4

धातु	परिवर्तनीय रूप	एकवचन	द्विवचन	बहुवचन
गम्	गच्छ्	गच्छति	गच्छतः	गच्छन्ति
दृश्	पा, दा, भू			

प्र013 निम्न शब्दों को पुल्लिङ्ग, स्त्रीलिङ्ग, नपुंसकलिङ्ग के अनुसार अलग-अलग

कोष्ठक में लिखिए।

5

गायिकाः, कमलम्, कोकिला, कृषकौ, देवाः, मेघः, उद्यानम्, पुष्पाणि, सुते, गजौ

प्र014 उचित क्रिया पद चुनिए।

5

दो लिखते हैं।	लिखतः/लिखन्ति
पढ़ता है	पठतः/पठति
दो दौड़ते हैं।	धावन्ति/धावतः
सब पीते हैं।	पिबति/पिबन्ति
नृत्य करते हैं।	नृत्यन्ति/नृत्यतः

प्र015 निम्नलिखित शब्द रूपों में सही या गलत के निशान लगाओ।

5

क) कम्	कौ	कान्
ख) एतम्	एतौ	एतान्
ग) एषा	एषौ	एषाः
घ) तम्	ते	तान्
ङ) तत्	तौ	तान्

प्र016 परस्पर मिलान करो।

6

क) अहं कार्य	स्वः
ख) वयम् फलानि	पिबामि
ग) आवां सिंहौ	खादामः
क) त्वं पुस्तकम्	कूजसि
ख) यूयम् ईश्वरं	खादथः
ग) युवां विद्यालयं	स्थ

प्र017 एक पद में उत्तर दीजिए।

5

- क) त्वम् ..... (नमसि, नमति)
- ख) काः कूजन्ति ? ..... (कोकिलाः, मक्षिकाः)
- ग) युवाम् महिले ..... (स्थः, स्वः)
- घ) यूयम् ..... देशं रक्षथ । (सैनिकः, सैनिकाः)
- ङ) ..... भोजनं खादसि । (त्वं, यूयं)

प्र018 निम्न वाक्यों पर सही या गलत का निशान लगाइए ।

4

- क) मीनाः तरन्ति । ( )
- ख) वयम् क्रीडन्ति । ( )
- ग) युवाम् चलथः । ( )
- घ) अजाः चरतः । ( )

प्र019 'क' भाग में दी गई अव्ययों को 'ख' भाग में दी गई अर्थों से मिलाकर लिखिए । 4

'क'	'ख'
अत्र	तेज
कुत्र	और
उच्चैः	भी
च	जोर से
तत्र	वहाँ
तीव्रम्	यहाँ
अपि	अचानक
सहसा	कहाँ

प्र020 संस्कृत में अनुवाद कीजिए ।

6

- क) ईश्वर सब जगह है ।
- ख) तुम कहाँ जाते हो ?

- ग) वे सब चित्रकार हैं।
घ) वह बालक है।
ङ) पत्ता गिरता है।
च) रोहन और रोहित हँसते हैं।
-

उत्तरकुँजी

कक्षा-छह

प्र०१ निम्नलिखित संस्कृत शब्दों के हिंदी में अर्थ लिखिए। 5

पवनः-वायु, कपोतः-कबूतर, क्रीडतः-दो खेलते हैं, खगः-पक्षी, शनैः-धीरे

प्र०२ अधोलिखितानाम् हिन्द्याम् अनुवादं कुरुत- 5

(क) अहं रेलयानम् अस्मि। मैं रेलगाडन्नी हूँ।

(ख) यूयं शीघ्रं चलथ। तुम दोनों तेज चलते हो।

(ग) अधुना अहं श्रेष्ठम्। अब मैं मुख्य हूँ।

(घ) सर्वे विज्ञान-आविष्काराः स्मः। सभी विज्ञान के खोज हैं।

(ङ) वयं सर्वे श्रेष्ठाः स्मः। हम सभी श्रेष्ठ हैं।

प्र03 अधोलिखितानाम् समुचितं मेलनं कुरुत-

3

(क) गांधीजयन्ती	जूनमासस्य पंचमदिनांके च
(ख) गणतन्त्रदिवसः	नवम्बरमासस्य चतुर्दशदिनांके ङ
(ग) स्वतन्त्रतादिवसः	अक्टूबरमासस्य द्वितीयदिनांके क
(घ) अम्बेडकरजयन्ती	जनवरीमासस्य षड्विंशतिःदिनांके ख
(ङ) बालदिवसः	अगस्तमासस्य पंचदशदिनांके ग
(च) पर्यावरण-दिवसः	अप्रैलमासस्य चतुर्दशदिनांके घ

प्र04 प्रदत्तवाक्यानि कः वदति इति लिखत-

5

- (क) मम रूपं मनोहरम्। राष्ट्रियपक्षी मयूरः
- (ख) मधुरं मम गीतम् अस्ति। पिकः
- (ग) मम पक्षाः श्वेताः भवन्ति। हंसः
- (घ) सर्पः मम भोजनं अस्ति। मयूरः
- (ङ) अहं गृहपक्षी अस्मि। चटका

प्र05 लुट्लकारे अधोलिखितानि वाक्यानि परिवर्तयत-

4

- (क) बालः क्रीडिष्यति।
- (ख) मृगौ धाविष्यतः।
- (ग) खगाः कूजिष्यन्ति।
- (घ) सा नंस्यति।

प्र06 सर्वनामशब्दान् बहुवचने परिवर्तयत-

4

(क) मम देशः भारतवर्षः। अस्माकम्

(ख) आवयोः नृत्यामः। अस्माकम्

(ग) अहं राष्ट्रियपक्षी मयूरः। वयम्

(घ) तव गीतं मधुरं भवति। युष्माकम्

प्र07 उचितयर्वनामपदैः रिक्तस्थानानि पूर्यत-

5

लिङ्गम्	एतत्			तत्		
	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
पु०	एषः	...एतौ.....	...एताः.....	....सः....	तौ	...ते...
स्त्री०	....एषा.....	एते	...एताः.....	..सा	ते	ताः
नपुं०	...एतत्.....	....एते.....	एतानि			

प्र08 व्यजनैः सह स्वरान् योजयत-

5

(क) क्+आ= का

(ख) द्+य्+आ=द्या

(ग) ल्+ऐ= लै

(घ) ट्+ऊ= टू

(ङ) क्+ष्+अ= क्ष

प्र09 वर्ण-संयोजनं वर्ण-विन्यासं च कुरुत-

4

(क) ...व्..+..इ...+...द्....+...य्...+...आ.....= विद्या

(ख) ..भ्...+...र्....+..आ..+....त्...+...आ...+...र्....+...अः....=भ्रातारः

(ग) क्+ऋ+ष्+अ+क्+अ= कृषकः

(घ) प्+उ+ष्+प्+अ+म्= पुष्पम्

प्र010 वचनानुसारेण रिक्तस्थानानि पूर्यत-

4

बिडालाः, निर्झरौ, प्रकाशः, समुद्रः, पात्राः, हंसौ, मेघाः, शुकौ

एकवचन	द्विवचन	बहुवचन
प्रकाशः,	निर्झरौ	मेघाः,
समुद्रः	हंसौ	पात्राः,
	शुकौ	बिडालाः

प्र011 निम्नलिखित क्रियाओं की धातुएँ लिखो।

2

मिलति-मिल्, अस्ति-अस्, करोति-कृ, यच्छति-दा

प्र०१२ निम्न परिवर्तनीय धातुओं के प्रथम पुरुष के रूप उदाहरण के अनुसार

लिखिए।

4

धातु	परिवर्तनीय रूप	एकवचन	द्विवचन	बहुवचन
गम्	गच्छ्	गच्छति	गच्छतः	गच्छन्ति
दृश्, पा, दा, भू				
धातु	परिवर्तनीय रूप	एकवचन	द्विवचन	बहुवचन
दृश्,	पश्य	पश्यति	पश्यतः	पश्यन्ति
पा,	पिब्	पिबति	पिबतः	पिबन्ति
दा,	यच्छ्	यच्छति	यच्छतः	यच्छन्ति
भू,	भव्	भवति	भवतः	भवन्ति

दिल्ली पब्लिक स्कूल, बहादुरगढ़ पूर्णांक -90

संस्कृत वार्षिक प्रश्न पत्र का प्रारूप अवधि-3घंटे

सत्र - 2016-17

कक्षा - छह

सामान्य निर्देश :- कार्य सफाई से ध्यानपूर्वक करें।

सभी प्रश्नों के उत्तर अनिवार्य हैं।

अपठित अवबोधनम्

अनुच्छेदाधारितानां प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत-

6

संसारे जनाः सुखम् इच्छन्ति। सुखं च धनेन एव प्राप्तुम् शक्यते, अतः अद्य धनोपार्जनस्य

आवश्यकता भवति। यस्य समीपे धनम् भवति, सः सुखेन जीवति। निर्धनं पुरुषं तु

मित्राणि अपि त्यजन्ति । परंतु इदं स्मरणीयं यत् कपटेन, चौर्येण, उत्कोच-ग्रहणेन च प्राप्तं धनं विनाशकरं भवति तथा सेवया परिश्रमेण च प्राप्तं धनम् एव फलति ।

प्रश्नाः 1 - (क) एकपदेन उत्तरत-

1 संसारे जनाः किम् इच्छन्ति ?

2 जनाः किदृशं पुरुषं त्यजन्ति ?

(ख) एकवाक्येन उत्तरत-

1 अद्य कस्य आवश्यकता भवति ?

2 केन प्राप्तं धनम् भवति ?

(ग) निर्देशानुसारं उत्तरत-

1 'कपटेन' इति पदस्य विभक्तिं वचनं च लिखत ।

2 'धनिकः' इति पदस्य विपरीतार्थकं लिखत ।

प्र 0 2 अधोलिखितानाम् शब्दान् अर्थाः लिखत:-

5

पवनः, कपोतः, क्रीडतः, खगः, शनैः

प्र 0 3 अधोलिखितानाम् हिन्द्याम् अनुवादं कुरुत-

5

(क) अहं रेलयानम् अस्ति ।

(ख) यूयं शीघ्रं चलथ ।

(ग) अधुना अहं श्रेष्ठम् ।

(घ) वयं सर्वे विज्ञान-आविष्काराः स्मः ।

(ङ) वयं सर्वे श्रेष्ठाः स्मः ।

प्र 0 4 अधोलिखितानाम् समुचितं मेलनं कुरुत-

3

(क) गांधीजयन्ती जूनमासस्य पंचमदिनांके

(ख) गणतन्त्रदिवसः नवम्बरमासस्य चतुर्दशदिनांके

(ग) स्वतन्त्रतादिवसः अक्टूबरमासस्य द्वितीयदिनांके

(घ) अम्बेडकरजयन्ती जनवरीमासस्य षड्विंशतिःदिनांके

- (ड) बालदिवसः अगस्तमासस्य पंचदशदिनांके
(घ) पर्यावरण-दिवसः अप्रैलमासस्य चतुर्दशदिनांके

प्र05 प्रदत्तवाक्यानि कः वदति इति लिखत-

5

- (क) मम रुपं मनोहरम् ।
(ख) मधुरं मम गीतम् अस्ति ।
(ग) मम पक्षाः श्वेताः भवन्ति ।
(घ) सर्पः मम भोजनं अस्ति ।
(ड) अहं गृहपक्षी अस्मि ।

प्र06 मज्जूषा से उचित शब्द चुनकर वाक्य पूरे करो ।

7

खगानाम्, भमराणाम्, सरोवरेषु, नीडेषु, बहिः, मेघेभ्यः, निवासाय

- 1 .....गुञ्जनम् मधुरम् भवति ।
- 2 .....हंसाः तरन्ति ।
- 3 खगानाम् शावकाः.....तिष्ठन्ति ।
- 4 .....कूजनम् मनोहरम् भवति ।
- 5 गृहम्.....भवति ।
- 6 कक्षायाः.....बालाः कोलाहलम् कुर्वन्ति ।
- 7 .....जलम् वर्षति ।

प्र07 निम्नलिखित शब्दों को विभक्ति के अनुसार तीनों वचनों में लिखिए ।

8

रामस्य, देवाय, धनात्, वसुधा, लतायाम्, रमायाः, गजेन, बालकम्

प्र08 निम्नलिखित वाक्यों को शुद्ध करो ।

6

- क)सिंहाः वनाय वसन्ति ।
ख)अहम् मित्रस्य सह गच्छामि ।
ग)अस्माकम् गृहम् दिल्लीनगरस्य अस्ति ।
घ)नराः मुखम् खादन्ति ।

ड)वयम् नेत्रेण पश्यामः ।

च)वयम् नमसि ।

प्र09 रिक्त स्थानों की पूर्ति कीजिए

4

धातु,	एकवचन	द्विवचन	बहुवचन
क्रीड्	क्रीडामि	.....	.....
पठ्	.....	पठथः	.....
चल्	.....	चलतः	.....

प्र010 निम्नलिखित संख्याओं को संस्कृत शब्दों में लिखो ।

5

7, 21, 14, 19, 100

प्र011 निम्नलिखित संस्कृत शब्दों को संख्याओं में लिखो ।

5

त्रयोविंशति, द्वि, द्वादश, चतुर्विंशतिः, त्रिंशत्

प्र012 निम्नलिखित शब्द रूपों में सही या गलत के निशान लगाओ ।

5

- क) फलेन फलाभ्याम् फलेभ्यः
ख) कथया कथाभ्याम् कथाभ्यः
ग) विद्यायै विद्ययोः विद्यानाम्
घ) वृक्षात् वृक्षाभ्याम् वृक्षेभ्यः
ड) तम् तौ तान्

2

प्र013 एक पद में उत्तर दीजिए ।

6

- क) नराः .....चलन्ति । (पादैः, पादाभ्याम्)
ख) जनाः .....गच्छन्ति । (विमानम्, विमानेन)
ग) वयम् .....गच्छामः । (भ्रमणाय, भ्रमणेन)

घ) वृक्षाः ..... फलन्ति । (परोपकाराय,परोपकारम्)

ङ) सरिताः .....वहन्ति । (पर्वतेन,पर्वतात्)

च) फलानि.....पतन्ति । (वृक्षेन,वृक्षात्)

प्र014 निम्न वाक्यों पर सही या गलत का निशान लगाइए ।

4

क) सः गृहस्य बहिः न गच्छति । ( )

ख) विद्यायाः आलयः विद्यालयः भवति । ( )

ग) भरतेन अनेके तीर्थाः सन्ति । ( )

घ) सा मधुखचने कथयति । ( )

प्र015 नीचे लिखे सर्वनामों को उचित क्रिया से मिलाइए ।

4

क) आवाम्	धावसि
ख) त्वम्	भ्रमावः
ग) सः	क्रीडथ
घ) यूयम्	लिखति
ङ) तौ	नमामः
च) युवाम्	पठामि
छ) अहम्	वदथः
ज) वयम्	खेलतः

प्र016 'क'भाग में दिए गए धातुओं को 'ख' भाग में दिए गए अर्थों से मिलाकर लिखिए ।

'क'

'ख'

4

कृ

तैरना

कर्ष्

बोलना

भज्

करना

कथ्

होना

वृ

हल चलाना

अस्

प्रार्थना

मिल्

सुनना

शु

मिलना

प्र017 संस्कृत में अनुवाद कीजिए।

8

- क) क्या तुम जानती हो ?
ख) नगरों में वाहन चलते हैं।
ग) उद्यान के फूल सुन्दर हैं।
घ) छात्र विद्यालय जाते हैं।
ङ) वह पढ़ने के लिए जाती है।
च) तुम फल खाते हो।
छ) बालिका जाती है।
ज) हम सब कक्षा में पढ़ते हैं।
-

